

Η κατάληψη της ΕΡΤ και η δημιουργία ενός χώρου εναλλακτικής έκφρασης: το διαδικτυακό ραδιόφωνο Μεταδεύτερο

Λαμπρινή ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
Αγγελική ΓΑΖΗ

Αντίσταση και επαναστατικότητα στον οπτικοακουστικό τομέα στην Ελλάδα.

.....

Η κατάληψη της ΕΡΤ και η δημιουργία ενός χώρου εναλλακτικής έκφρασης: Το διαδικτυακό ραδιόφωνο Μεταδεύτερο¹

Περίληψη :

Στόχος του παρόντος άρθρου είναι να παρουσιάσει τις δημιουργικές και ρηξικέλευθες διαδικασίες που είδαν το φως κατά τη διάρκεια και στη συνέχεια του αιφνίδιου και βίαιου κλεισίματος της δημόσιας επιχείρησης ραδιοφωνίας και τηλεόρασης (ΕΡΤ), στις 11 Ιουνίου 2013, από την κυβέρνηση της χώρας. Εστιάζοντας στο Μεταδεύτερο, ένα αυτοδιαχειριζόμενο διαδικτυακό ραδιόφωνο που δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια της κατάληψης της ΕΡΤ από πρώην εργαζόμενους σε αυτήν και από ακροατές, υποστηρίζουμε ότι η πλέον σκοτεινή περίοδος της ΕΡΤ άφησε μια μοναδική κληρονομιά στο οικοσύστημα των ελληνικών μέσων ενημέρωσης και έθεσε τις βάσεις για την ανάπτυξη νέων αυτοδιαχειριζόμενων πρωτοβουλιών στον χώρο των ΜΜΕ.

Η συνεχής μετάδοση εκπομπών από το Μεταδεύτερο στα χρόνια μετά το κλείσιμο και την κατάληψη της ΕΡΤ, ενώ αυτό διατήρησε τις αδιαπραγμάτευτες αξίες του, αποτελεί ζωντανή απόδειξη ότι ο αγώνας για ανεξάρτητα και ελεύθερα μέσα ενημέρωσης δεν είναι ούτε μάταιος ούτε ουτοπικός.

Ακόμη, το παράδειγμά του εμπνέει ελπίδα για άλλα παρόμοια εγχειρήματα – και κυρίως – για το μέλλον της δημοσιογραφίας.

Λέξεις – κλειδιά: Εναλλακτικό διαδικτυακό ραδιόφωνο, αυτοδιαχείριση, Μεταδεύτερο, ΕΡΤ, κατάληψη, Ελλάδα

Εισαγωγή και μεθοδολογία.

Στις 11 Ιουνίου 2013, η απότομη και χωρίς προηγούμενο διακοπή λειτουργίας της δημόσιας επιχείρησης ραδιοφωνίας και τηλεόρασης ΕΡΤ² από την τότε κυβέρνηση με σκοπό να κατευναστούν οι διεθνείς δανειστές της χώρας, διακοπή που έγινε μεσούσης της πρόσφατης ελληνικής οικονομικής κρίσης, συγκλόνισε βαθύτατα όχι μόνο τους εργαζόμενους της επιχείρησης που βρέθηκαν αμέσως στην ανεργία, αλλά και τον ελληνικό πληθυσμό στο σύνολό του. Χιλιάδες άνθρωποι διαδήλωσαν για να εκφράσουν την υποστήριξή τους στους

¹ Η μετάφραση του παρόντος κειμένου από τα αγγλικά στα γαλλικά έγινε από τον Laurence Machet, Λέκτορα στο Τμήμα « Études des Mondes Anglophones », στο Πανεπιστήμιο Montaigne του Μπορντώ (Γαλλία)

² ΕΡΤ είναι το ακρώνυμο της Ελληνικής Ραδιοφωνίας Τηλεόρασης που μεταφράζεται στα γαλλικά με τον όρο Radio Télévision Hellénique.

εργαζόμενους που είχαν απολυθεί αιφνίδια. Το προσωπικό του δημόσιο ραδιοφώνου και της τηλεόρασης αντέδρασε απ' την πλευρά του καταλαμβάνοντας τα κεντρικά γραφεία της ΕΡΤ στην Αγία Παρασκευή, βόρεια της Αθήνας, καθώς και τα τηλεοπτικά στούντιο της ΕΡΤ 3 στην Θεσσαλονίκη, στήνοντας ένα υπαίθριο στούντιο στο προαύλιο του ραδιομεγάρου της ΕΡΤ και μεταδίδοντας αδιάκοπα εκπομπές διαμαρτυρίας ενάντια σε μια αυθαίρετη απόφαση (Fraszczyk, 2015).

Από τη στιγμή αυτή η ΕΡΤ, που βρέθηκε υπό κατάληψη και σε καθεστώς αυτοδιαχείρισης, έγινε ένας από τους πυλώνες του αγώνα ενάντια στη λιτότητα στο εσωτερικό της χώρας αγγίζοντας το υψηλότερο επίπεδο ακροαματικότητας της με εκατομμύρια πολίτες να παρακολουθούν τις τηλεοπτικές και ραδιοφωνικές εκπομπές της.

Τα προγράμματα γίνονταν όλο και πιο ριζοσπαστικά καθώς εμπλουτίζονταν με ρεπορτάζ και με εκδηλώσεις σε εξέδρες που εμπνέονταν άμεσα από τους κοινωνικούς αγώνες (Νευραδάκης, 2018). Η κατάληψη διήρκεσε πέντε μήνες, ώσπου ειδικές αστυνομικές δυνάμεις έκαναν έφοδο στο ραδιομέγαρο της ΕΡΤ και εκτόπισαν τους «καταληψίες». Πολλοί ερευνητές μελέτησαν τη διακοπή της λειτουργίας της ΕΡΤ αναλύοντας τους λόγους που την προκάλεσαν, τις συνέπειες της κατάσχεσης του ραδιοπομπού καθώς και του κύματος αλληλεγγύης που αναδύθηκε μετά τη διακοπή λειτουργίας της (Φούσκας 2013, Λεκάκης 2013, Ιωσηφίδης & Κατσιρέα 2014).

Χωρίς να παραγνωρίζουμε τη σημασία των ανωτέρω μελετών, πιστεύουμε ότι η έρευνα πρέπει να επικεντρωθεί επίσης στο αποτύπωμα που άφησε αυτή η μοναδική εμπειρία ενός αυτοδιαχειριζόμενου ΜΜΕ στο οικοσύστημα των ελληνικών μέσων ενημέρωσης μετά την εκκένωση της υπό κατάληψη ΕΡΤ.

Ακολουθούμε την επιχειρηματολογία των Μπεκριδάκη και Μπούμα (2016), σύμφωνα με την οποία οι πληθυσμοί που παραγκωνίζονται από την καπιταλιστική κρίση, επιλέγουν, μην έχοντας εναλλακτική λύση, ριζοσπαστικά δημοκρατικά μέσα και αυτοοργανώνονται σε κινήματα για να (ανα)παραγάγουν τα ίδια τα δημόσια αγαθά τους. Διατυπώνουμε την υπόθεση ότι αυτοί οι πέντε μήνες της κατάληψης ενοποίησαν τις δημιουργικές ικανότητες που βρίσκονταν στο περιθώριο της κοινωνίας εδώ και χρόνια και μπόρεσαν να δώσουν ζωή, με τις απαραίτητες συνέργειες που παράχθηκαν στο ραδιομέγαρο της ΕΡΤ, σε νέους κοινωνικούς πειραματισμούς αυτοοργάνωσης, οι οποίοι αποτελούν πρόκληση για το κυρίαρχο περιβάλλον των ελληνικών ΜΜΕ.

Κατόπιν τούτου, ο κύριος στόχος του παρόντος άρθρου είναι να εστιάσει σε όσα επακολούθησαν μετά το κλείσιμο της ΕΡΤ και ειδικότερα στις νέες ριζοσπαστικές πρωτοβουλίες που διαμορφώθηκαν κατά τη διάρκεια της κατάληψης, οι οποίες στη συνέχεια επιβίωσαν. Επικεντρώνουμε την έρευνα μας ειδικότερα στο Μεταδεύτερο, ένα αυτοδιαχειριζόμενο διαδικτυακό ραδιόφωνο που δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια της κατάληψης της ΕΡΤ από ορισμένους πρώην εργαζόμενούς της και από πολίτες που είχαν σπεύσει στα στούντιο της Αγίας Παρασκευής για να υπερασπίσουν την ελευθερία της έκφρασης.

Προσπαθήσαμε να επιβεβαιώσουμε τις υποθέσεις που διατυπώσαμε χρησιμοποιώντας μια μεθοδολογία περιπτωσιολογικής μελέτης. Η περιπτωσιολογική μελέτη είναι ενδεδειγμένη για την παρούσα έρευνα ως εργαλείο που μπορεί να οδηγήσει στη συστηματική μελέτη ατόμων, ομάδων, οργανώσεων ή γεγονότων (Wimmer & Dominick, 2014). Προσφεύγοντας σ' αυτήν την μεθοδολογία και στον επαγωγικό συλλογισμό επιθυμούμε να παράσχουμε μια λεπτομερή περιγραφή του θέματος.

Δημιουργήσαμε ένα πρωτόκολλο μελέτης για να παρουσιάσουμε και να αναλύσουμε την εμπειρία Μεταδεύτερο.

Χρησιμοποιήσαμε δύο πηγές δεδομένων :

τις πληροφορίες που συγκεντρώσαμε από συζητήσεις με τα μέλη του, καθώς και τις ηλεκτρονικές εγγραφές που επιλέξαμε από τον διαδικτυακό ιστότοπο αυτού του ραδιοφώνου.

Την Τρίτη, 4 Ιουνίου 2019, πραγματοποιήθηκε μια συνάντηση με πέντε μέλη του Μεταδεύτερου. Διήρκεσε δύο ώρες και κατά τη συνεδρίαση αυτή εξετάστηκαν οι συνθήκες της δημιουργίας του Μεταδεύτερου, οι ιδρυτικές αρχές του, η δομή του, η οργάνωσή του, οι αξίες που το διέπουν, η ταυτότητα των παραγωγών που εργάζονται σ' αυτό, η βιωσιμότητά του και οι σχέσεις του με το κοινό.

Θεωρούμε ότι όλα αυτά τα θέματα είναι συνυφασμένα και επηρεάζονται αμοιβαία. Αυτά κατηύθυναν στη συνέχεια την ανάλυσή μας.

Αρχικά θα παρουσιάσουμε μια κριτική αξιολόγηση των μελετών που είναι αφιερωμένες στο κλείσιμο της EPT και στις αντιδράσεις που αυτό προκάλεσε και θα εστιάσουμε στις λαϊκές διαμαρτυρίες και στην απόφαση των εργαζομένων να συνεχίσουν να εκπέμπουν. Σε μια δεύτερη φάση θα υποστηρίξουμε ότι οι δημιουργικές ριζοσπαστικές δράσεις που είδαν το φως στην έδρα της EPT αποτέλεσαν το απαραίτητο γόνιμο έδαφος για την ανάδυση ενός εναλλακτικού λόγου, εναλλακτικών φωνών καθώς και ότι οδήγησαν στη διάρθρωση νέων αυτοδιαχειριζόμενων πρωτοβουλιών στον χώρο των MME.

Αφού γίνει μια αναφορά στη μελέτη του Frazczyk (2015), όπου επισημαίνεται η εμφάνιση ενός μοντέλου MME που είναι «αυτοδιαχειριζόμενο», θα παρουσιαστεί στο τρίτο μέρος του παρόντος άρθρου το Μεταδεύτερο, ένα αυτόνομο διαδικτυακό ραδιόφωνο που δημιουργήθηκε εκείνη την εποχή και το οποίο επτά χρόνια αργότερα, το 2021, συνεχίζει να εκπέμπει διατηρώντας τον αρχικό ριζοσπαστικό του χαρακτήρα.

Τέλος θα εξετάσουμε την κληρονομιά που άφησε η EPT και τις ρηζικέλευθες δυνατότητές της στο πλαίσιο του κυρίαρχου οικοσυστήματος των ελληνικών MME.

Η διακοπή λειτουργίας της EPT, η κατάληψή της και η δημιουργία της EPT Open.

Την Τρίτη, 11 Ιουνίου 2013 ο κυβερνητικός εκπρόσωπος Σίμος Κεδίκογλου ανήγγειλε τη διακοπή λειτουργίας της EPT και την άμεση απόλυση όλων των εργαζομένων σε αυτήν, ισχυριζόμενος ότι « σε μια περίοδο όπου ο ελληνικός λαός υφίσταται θυσίες, δεν υπάρχουν περιθώρια για καθυστερήσεις ή για δισταγμούς, όπως δεν υπάρχουν περιθώρια ανοχής για ιερές αγελάδες » (Guardian, 2013).

Η απόφαση του Πρωθυπουργού, Αντώνη Σαμαρά, αποτελούσε μέρος ενός σχεδίου περικοπών των δημοσίων δαπανών, το οποίο είχαν απαιτήσει οι διεθνείς δανειστές που διέσωζαν την χώρα (Ιωσηφίδης & Κατσιρέα, 2014).

Η απόφαση να κλείσει η EPT βασιζόταν νομικά σε ένα διάταγμα που επέτρεπε το κλείσιμο των δημοσίων επιχειρήσεων με μια απλή υπογραφή από το γραφείο του Υπουργού. Σε έξι άρθρα ορίζονταν τα εξής:

- η διάλυση της ΕΡΤ και των θυγατρικών επιχειρήσεών της,
- η αναστολή των εκπομπών της τηλεόρασης και του ραδιοφώνου μετά το τέλος του κανονικού προγράμματος της 11^{ης} Ιουνίου, μέχρι τη στιγμή που θα συγκροτούνταν ο νόμιμος διάδοχος της επιχείρησης,
- η υπαγωγή όλων των περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησης στην προσωρινή διαχείριση του Υπουργού Οικονομικών,
- η άμεση λύση όλων των συμβάσεων εργασίας και των άλλων συμβάσεων αστικού δικαίου με οικονομική αποζημίωση πληρωτέα σύμφωνα με όρους που θα καθορίζονταν μεταγενέστερα,
- η παύση των καθηκόντων όλων των εποπτικών υπηρεσιών της επιχείρησης,
- η αναστολή για το ελληνικό κοινό του τέλους που ήταν πληρωτέο με το τιμολόγιο της ηλεκτρικής ενέργειας (Fraszczyk, 2015).

Προβλέφθηκε να αντικατασταθεί η ΕΡΤ από μια νέα δημόσια επιχείρηση ραδιοτηλεοπτικών μεταδόσεων, που ονομάστηκε ΝΕΡΙΤ, η οποία θα στελεχωνόταν όμως με ένα δραστικά μειωμένο προσωπικό³.

Την εποχή εκείνη η ΕΡΤ απασχολούσε 2.907 άτομα, διαχειριζόταν τρία εθνικά τηλεοπτικά κανάλια, δύο δορυφορικά κανάλια, πέντε ραδιοφωνικούς σταθμούς και δέκα εννέα περιφερειακούς ραδιοφωνικούς σταθμούς. Περιελάμβανε μουσικά σύνολα, μια ορχήστρα και μια χορωδία (Φούσκας 2013).

Κατά την εξαγγελία του ο Κεδίκογλου ισχυρίστηκε ότι η «ΕΡΤ είναι μια χαρακτηριστική περίπτωση μοναδικής αδιαφάνειας και απίστευτης σπατάλης», κι ότι αυτό επρόκειτο να τελειώσει άμεσα (Guardian, 2013).

Δεν ήταν η πρώτη φορά που εξαπολύονταν τέτοιες επιθέσεις εναντίον του οργανισμού. Στο παρελθόν, πολυάριθμοι πολιτικοί και πανεπιστημιακοί είχαν επίσης κατηγορήσει την ΕΡΤ για προφανή απουσία στόχων δημοσίου συμφέροντος, για υπεράριθμο προσωπικό, τεράστια γραφειοκρατία, υπερβολικές σπατάλες και παροχές προς τα στελέχη της. Οι Hallin και Παπαθανασόπουλος (2002) είχαν καταδείξει ότι η Ελλάδα ήταν η μοναδική χώρα της Δυτικής Ευρώπης, μαζί με την Ισπανία, όπου το κυβερνών κόμμα ήλεγχε απευθείας τη δημόσια ραδιοφωνία και τηλεόραση. Η ελληνική κυβέρνηση ελέγχει πράγματι το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΡΤ, διορίζει την πλειονότητα των μελών του, και το Διοικητικό Συμβούλιο αλλάζει με κάθε νέα κυβέρνηση.

Ωστόσο, όπως υποστηρίζουν οι Ιωσηφίδης και Κατσιρέα (2014), η ΕΡΤ μπορεί να χρειαζόταν όντως μια αναδιάρθρωση, όχι όμως και διακοπή της λειτουργίας της. Οι εν λόγω συγγραφείς υπογραμμίζουν ότι η απόφαση του Σαμαρά τοποθέτησε την Ελλάδα μεταξύ των ελάχιστων χωρών της Ευρώπης που δεν διέθεταν ούτε ένα δημόσιο τηλεοπτικό κανάλι. Οδήγησε έτσι τους πολίτες της σε πλήρη εξάρτηση από τα ιδιωτικά ΜΜΕ προκειμένου να έχουν πρόσβαση στην ενημέρωση, στην ψυχαγωγία και στην εκπαίδευση.

Το κλείσιμο της ΕΡΤ από την κυβέρνηση προκάλεσε αρνητικές αντιδράσεις μέσα στην ίδια την κυβέρνηση, στα κόμματα της αντιπολίτευσης, τα συνδικάτα και τους διεθνείς οργανισμούς. Το απότομο κλείσιμό της, χωρίς διαβούλευση ή στρατηγικό σχέδιο, θεωρήθηκε

³ Η Νέα Ελληνική Επιχείρηση Ραδιοφωνίας, Ίντερνετ και Τηλεόρασης (ΝΕΡΙΤ), που ιδρύθηκε μεταξύ 2014 και 2015, έκλεισε και αυτή μετά την εκλογική νίκη του ΣΥΡΙΖΑ για να αφήσει χώρο στην επαναλειτουργία της ΕΡΤ.

ως επίθεση της ελληνικής εκτελεστικής εξουσίας κατά της ελευθερίας έκφρασης και του δημόσιου χώρου (Ιωσηφίδης & Κατσιρέα 2014).

Η αντιπολίτευση, την οποία ασκούσε το κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ, δήλωσε ότι η κυβέρνηση είχε απολύσει τους υπαλλήλους της ΕΡΤ για να αποδείξει στους διεθνείς δανειστές της Ελλάδας (την Τρόικα) ότι ήταν όντως αποφασισμένη να μειώσει τον δημόσιο τομέα της, ο οποίος είχε κριθεί δυσανάλογος για τη χώρα (Ιωσηφίδης & Παπαθανασόπουλος, 2019). Το εν λόγω κόμμα γνωστοποίησε τη διαφωνία του καταθέτοντας πρόταση μομφής κατά της κυβέρνησης συνασπισμού. Επί πλέον, η απόφαση οδήγησε σε βαθιά κυβερνητική κρίση, κατά την οποία η ΔΗΜΑΡ, το κόμμα της δημοκρατικής αριστεράς, το μικρότερο κόμμα του συνασπισμού, εγκατέλειψε την κυβέρνηση.

Αν το κλείσιμο της ΕΡΤ υπήρξε ένα σοκ για όλους, το προσωπικό της ΕΡΤ αντέδρασε απ' την πλευρά του καταλαμβάνοντας τα κεντρικά γραφεία της ΕΡΤ στην Αθήνα και τα τηλεοπτικά στούντιο στη Θεσσαλονίκη, συνεχίζοντας τη μετάδοση από ορισμένους πομπούς και εκπέμποντας αδιαλείπτως περιεχόμενα διαμαρτυρίας.

Τα κοινωνικά δίκτυα καθώς και τοπικά κανάλια και διακρατικές οργανώσεις παρείχαν τεχνική στήριξη για τη μετάδοση ειδικών εκπομπών, ενώ οι παλιοί ρεπόρτερ της ΕΡΤ εξακολουθούσαν να καλύπτουν αυτό που εκλάμβαναν ως τον θάνατο της δημοσιογραφίας στην Ελλάδα (Λεκάκης, 2013). Ένα υπαίθριο στούντιο στήθηκε στο προαύλιο της ΕΡΤ. Διοργανώνονταν εκεί δημόσιες αντιπαραθέσεις και αναμεταδίδονταν συζητήσεις με τα πλήθη των Αθηναίων που συνέρρεαν στο ραδιομέγαρο, ποιητικές βραδιές, συναυλίες και πολλές άλλες εκπομπές (Fraszczuk, 2015).

Τις μέρες που ακολούθησαν, πάνω από μισό εκατομμύριο κόσμος ήρθε εντελώς απρόσμενα για να εκφράσει τη συμπάρασταση και την αλληλεγγύη του στους απολυμένους υπαλλήλους καθώς και την αντίθεσή του στην απόφαση της Κυβέρνησης να στερήσει τη χώρα από τον δημόσιο ραδιοτηλεοπτικό της φορέα (Λεκάκης, 2013). Διαδηλώσεις και συναυλίες διοργανώνονταν καθημερινά μπροστά στο ραδιομέγαρο της ΕΡΤ. Η υπό κατάληψη ΕΡΤ μετέδιδε εκπομπές που είναι σχεδόν σίγουρο ότι δεν θα είχαν μεταδοθεί ποτέ από την επίσημη ΕΡΤ, ειδικότερα στρογγυλά τραπέζια με ακτιβιστές, μπλόγκερ, εκπροσώπους συλλογικοτήτων τις οποίες διαχειρίζονταν εργαζόμενοι, με οικονομολόγους που πρότειναν εναλλακτικές λύσεις στις πολιτικές «λιτότητας». Προβάλλονταν επίσης ντοκιμαντέρ για κοινωνικά ζητήματα και δράσεις ακτιβιστών (π.χ. για το κίνημα Σκουριές⁴) καθώς και δελτία ειδήσεων σε ζωντανή μετάδοση απαλλαγμένα από κάθε επίσημη συντακτική εποπτεία (Fraszczuk, 2015).

Εκτιμάται ότι 1,2 εκατομμύρια άνθρωποι άνοιξαν την τηλεόρασή τους για να παρακολουθήσουν αυτά τα αυτοσχέδια προγράμματα, δηλαδή αριθμός επταπλάσιος από τον μέσο όρο ακροαματικότητας της ΕΡΤ πριν κλείσει (Goat, 2015).

Η κύρια σύνδεση στο διαδίκτυο είχε διακοπεί, γεγονός που ανάγκασε τους τεχνικούς να εγκαταστήσουν νέες ιδιωτικές γραμμές ADSL, για να μπορούν να μεταδίδονται τα προγράμματα σε διαδικτυακή ροή.

⁴ Πρόκειται για ένα κίνημα που αντιτίθεται στην εξόρυξη χρυσού και στις επιχειρήσεις εξόρυξης χρυσού στην βορειοανατολική Ελλάδα, το οποίο αποτελείται από ντόπιους κατοίκους και αλληλέγγυους σε όλη τη χώρα.

Για να παρακαμφθεί ο οργανισμός τηλεπικοινωνιών, που μετά από εντολή της κυβέρνησης είχε διακόψει την πρόσβαση της υπό κατάληψη ΕΡΤ στο διαδίκτυο, προσέφεραν τις υπηρεσίες τους μέλη του Ασύρματου Μητροπολιτικού Δικτύου Αθηνών (ΑΜΩΝ), ενός οργανισμού κοινοτικής βάσης για την παροχή ασύρματου διαδικτύου.

Η Ευρωπαϊκή Ραδιοτηλεοπτική Ένωση (ΕΒU), η οποία περιλαμβάνει τους δημόσιους ραδιοτηλεοπτικούς φορείς από 56 χώρες σε όλο τον κόσμο, στήριξε ενεργά την ΕΡΤ παρέχοντάς της ένα δορυφορικό τηλεοπτικό κανάλι για να εξακολουθήσει να εκπέμπει. Αυτό σήμαινε ότι τα προγράμματα που παρήγαγαν οι καταληψίες των κτιρίων της ΕΡΤ αναμεταδίδονταν πλέον σε παγκόσμια κλίμακα, μέχρι την Αυστραλία, τις Ηνωμένες Πολιτείες καθώς και σε εκατοντάδες διαδικτυακούς ιστότοπους (Goat 2015).

Τις επόμενες μέρες του κλεισίματος, οι πρώην δημοσιογράφοι της ΕΡΤ απολαμβάνοντας τη συνδικαλιστική στήριξη από την Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Προσωπικού Ελληνικής Ραδιοφωνίας Τηλεόραση (ΠΟΣΠΕΡΤ) άνοιξαν και άλλα γραφεία, με την επωνυμία ΕΡΤ Open, ακριβώς απέναντι από την πρώην έδρα της ΕΡΤ. Με το σύνθημα «Μια ελεύθερη φωνή για την κοινωνία» η ΕΡΤ Open έχει προσελκύσει διεθνή υποστήριξη από την κοινότητα της ελληνικής ομογένειας αλλά ταυτόχρονα είχε κατορθώσει να κάνει συμπράξεις με άλλα κοινοτικά μέσα ενημέρωσης.

Μάλιστα τα ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά σήματα που στέλνονταν από την ΕΡΤ Open υποστηρίχθηκαν γρήγορα και συμπληρώνονταν από έναν αυξανόμενο αριθμό μπλόγκερ, ερασιτεχνών δημοσιογράφων, ρεπόρτερ, κινηματογραφιστών και άλλων, οι οποίοι προσχώρησαν στον αγώνα για να διατηρηθεί ένα «ελεύθερο δημόσιο μέσο ενημέρωσης» δημιουργώντας περιεχόμενα, είτε αυτά ήταν άρθρα, εκπομπές είτε ταινίες (Fraszczuk, 2015). Ο συνολικός αριθμός των ατόμων που εργαζόνταν ως εθελοντές ή που συνεισέφεραν στην ΕΡΤ Open συνέχισε να αυξάνεται φτάνοντας τα 700 άτομα. Οι ομάδες εργασίας περιλάμβαναν από πέντε έως εκατό μέλη (Goat, 2015). Αυτούς τους λίγους μήνες η συνεχής μετάδοση από την ΕΡΤ θα μπορούσε να οριστεί ως η παροχή υπηρεσιών από έναν πραγματικό δημόσιο φορέα, ως η έκφραση της διατήρησης της δημοκρατίας (Sheehan, 2016).

Η κατάληψη της ΕΡΤ ως χώρου ανάδειξης εναλλακτικών φωνών.

Το προσωπικό κατάφερε να καταλάβει το ραδιομέγαρο για πέντε μήνες. Αλλά στις 4.30 το πρωί της 7^{ης} Νοεμβρίου 2013 οι ειδικές δυνάμεις εισέβαλαν στο κτίριο, με εντολή του πρωθυπουργού Αντώνη Σαμαρά, εκκένωσαν τους «καταληψίες» και δημιούργησαν κλοιό αστυνομικών. Συνελήφθησαν τέσσερα άτομα. Οι εργαζόμενοι συνέχισαν να εκπέμπουν μέχρι το τελευταίο λεπτό, καλώντας σε διαδηλώσεις αλληλεγγύης. Τους έδιωξαν και δεν τους επέτρεψαν καν να επιστρέψουν για να παραλάβουν τα προσωπικά τους αντικείμενα. Παρά αυτό το απότομο τέλος, υποστηρίζουμε ότι αυτοί οι μήνες δημιούργησαν ένα ευνοϊκό έδαφος για την εμφάνιση κοινωνικών πειραματισμών και για τη δημιουργία νέων συλλογικοτήτων, μερικές από τις οποίες συνεχίζουν, μέχρι σήμερα, να εμβαθύνουν και να πραγματώνουν τη δημοκρατία και την αλληλεγγύη.

Στη μελέτη τους οι Μπεκριδάκη και Μπούμας (2016) επισημαίνουν ότι ακόμη και πριν από την κατάληψη της κρατικής επιχείρησης ΕΡΤ ένα οικοσύστημα εναλλακτικών κοινοτικών μέσων ενημέρωσης προσπαθούσε να προκαλέσει ρήγματα στο κυρίαρχο αφήγημα των ΜΜΕ για την ελληνική κρίση.

Πράγματι, το 2012, μετά τη χρεοκοπία της «Ελευθεροτυπίας», μιας ιστορικής κεντροαριστερής εφημερίδας ευρείας κυκλοφορίας, μια ομάδα δημοσιογράφων που είχαν

μείνει άνεργοι δημιούργησε τη συνεταιριστική εφημερίδα «Εφημερίδα των Συντακτών», με στόχο να παρέχει στο αναγνωστικό κοινό μια αντιπολιτευτική ενημέρωση. Μεταξύ άλλων εναλλακτικών μέσων περιλαμβάνονται το διμηνιαίο ακτιβιστικό περιοδικό «UnFollow», η εναλλακτική διαδικτυακή πύλη «The Press Project», η ιστοσελίδα «Alter thess» με έδρα τη Θεσσαλονίκη και ορισμένα άλλα.

Σύμφωνα με τους Μπεκριδάκη και Μπούμα (2016) αυτά τα εναλλακτικά μέσα συνοδεύτηκαν από μια ολόκληρη πλειάδα άλλων τοπικών και δημοφιλών μέσων ενημέρωσης, όπως από τοπικούς κοινοτικούς ραδιοσταθμούς, διαδικτυακά ραδιόφωνα, συνεργατικές διαδικτυακές πύλες, ιστοσελίδες μικρο-ιστολογίων και ανεξάρτητα ηλεκτρονικά δίκτυα. Τα μέσα αυτά αναπαράχθηκαν με κριτικό τρόπο από μια ευρύτερη σφαίρα χρηστών του Διαδικτύου, και μπόρεσε έτσι να δοθεί υπόσταση σε μια εξεγερμένη δημόσια σφαίρα που εκλαΐκευε τις κριτικές απόψεις και αμφισβητούσε ανοιχτά την προοπτική που έδιναν τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης στην κρίση.

Αυτές οι προϋπάρχουσες αλλά διάσπαρτες πρωτοβουλίες βρέθηκαν να συνυπάρχουν κατά τη διάρκεια του πεντάμηνου που διήρκεσε η κατάληψη της ΕΡΤ σε κοινές προσπάθειες για την υπεράσπιση της ελευθερίας της έκφρασης και, το πιο σημαντικό, για να μοιραστούν την τεχνογνωσία τους και να βοηθήσουν τους πρώην εργαζόμενους της ΕΡΤ καθώς και τους πολίτες που εξέφρασαν την αλληλεγγύη τους να στήσουν νέα εναλλακτικά εγχειρήματα. Έτσι, η κατάληψη της ΕΡΤ έγινε τόπος όσμωσης ανάμεσα σε ανθρώπους που είχαν εξειδικευτεί σε εναλλακτικά εγχειρήματα και άλλους που επιθυμούσαν να λάβουν μέρος σε αυτές τις νέες πρωτοβουλίες, αλλά τους έλειπε η θεωρητική κατάρτιση ή η τεχνική εξειδίκευση.

Ο Sheehan (2016) περιγράφει εκείνες τις αξέχαστες στιγμές, όπου οι άνθρωποι συγκεντρώνονταν και ύψωναν τις σημαίες τους, χόρευαν, έσφιγγαν τις γροθιές τους, τραγουδούσαν παραδοσιακούς θούριους της ελληνικής αριστεράς επιβεβαιώνοντας έτσι τη συνέχεια των αγώνων του παρελθόντος και του παρόντος, αφυπνίζοντας την ανάμνηση όλων όσων είχαν κερδηθεί και όσων είχαν χαθεί και αναπτρώνοντας την ελπίδα ότι θα ανακτούσαν τον κόσμο που τους είχαν κλέψει. Αυτό το περιβάλλον αποτέλεσε πρόσφορο έδαφος για την υλοποίηση νέων συνεταιρισμών από εργαζόμενους.

Είναι ενδιαφέρον ότι ο Fraszczyk (2015) υιοθετεί την ιδέα που διατυπώθηκε από Έλληνες συγγραφείς, οι οποίοι κάνουν λόγο για την εμφάνιση ενός νέου μοντέλου αυτόνομων μέσων ενημέρωσης εκτός από τα τρία μοντέλα που έχουν ήδη καταγραφεί από τους Hallin και Mancini (το Μεσογειακό Μοντέλο ή «Πλουραλιστικό πολωμένο Μοντέλο», το Μοντέλο της Βόρειας Ευρώπης ή της Κεντρικής Ευρώπης ή το «δημοκρατικό κορπορατιστικό Μοντέλο» και το μοντέλο του Βορείου Ατλαντικού ή το «φιλελεύθερο Μοντέλο»).

Σε αυτό το οριακό στάδιο της εξέλιξής του, τα στοιχεία που μπορεί να χαρακτηρίζουν το νέο μοντέλο του προτεινόμενου φορέα κοινής ωφελείας, ήταν τα εξής:

- ο δημόσιος ραδιοτηλεοπτικός φορέας λειτουργεί αποκομμένος από τις πιέσεις του πολιτικού συστήματος και από τυπικούς δεσμούς με αυτό το σύστημα·
- οι πολιτικές αρχές δεν ασκούν καμία επιρροή, ούτε καν έμμεση, στους διορισμούς που γίνονται στην επιχείρηση ραδιοφωνίας ή τηλεόρασης·
- ο κύριος σκοπός του μέσου ενημέρωσης συνίσταται στην παραγωγή προγραμμάτων που τίθενται στην υπηρεσία του γενικού συμφέροντος, ιδίως όσον αφορά τις ειδήσεις και τις δημοσιογραφικές υπηρεσίες·

- ο ραδιοτηλεοπτικός φορέας δεν τοποθετείται σε αντιπαράθεση με τη νομοθετική, την εκτελεστική και τη δικαστική εξουσία, αλλά απέναντι τους·
- το κράτος δεν έχει καμία υποχρέωση να χρηματοδοτεί το μέσο ενημέρωσης με οιονδήποτε τρόπο·
- ακόμα κι αν η βασική δραστηριότητα του δημόσιου ραδιοτηλεοπτικού φορέα εξακολουθεί να επικεντρώνεται στο ραδιόφωνο και στην τηλεόραση μέσω των παραδοσιακών ερτζιανών, είναι επίσης ήδη και κατ' ουσίαν φορέας που βασίζεται στο διαδίκτυο·
- ο δημόσιος φορέας δεν περιορίζεται πλέον σε έναν κλειστό αριθμό τηλεοπτικών καναλιών και ραδιοφωνικών σταθμών ή άλλων μέσων·
- το μοντέλο αυτοδιαχειριζόμενων μέσων δεν είναι γεωγραφικά περιορισμένο, δεν εντάσσεται σε μία μόνο μια περιοχή του κόσμου.

Ο Fraszczyk (2015) προσεγγίζει αυτό το πολύ ενδιαφέρον επιχείρημα εστιάζοντας στην ERT Open. Παρά τη σημασία της και τον ρόλο της, διατυπώνει ανοιχτά αμφιβολίες που αφορούν τις πολιτικές διασυνδέσεις της EPT Open. Επισημαίνει ότι θα ήταν αδύνατο να αγνοηθούν οι δεσμοί μεταξύ του μεγαλύτερου συνδικάτου της αείμνηστης EPT (της ΠΟΣΠ-EPT) και του αρχηγού της αντιπολίτευσης Αλέξη Τσίπρα και του κόμματος του ΣΥΡΙΖΑ. Πράγματι, όπως σημειώνει ο Fraszczyk (2015), από τις 11 Ιουνίου 2013 αυτό το συνδικάτο έλεγχε τον κεντρικό πυρήνα της EPT Open. Επομένως, καταλήγει, κανείς δεν θα μπορούσε να ισχυριστεί ότι το κύριο χαρακτηριστικό των αυτοδιαχειριζόμενων μέσων (δηλαδή η απόστασή τους από τις πιέσεις του πολιτικού συστήματος) ίσχυε πλήρως στην περίπτωση της EPT Open.

Δίνοντας συνέχεια στην κριτική του Fraszczyk (2015) επιβεβαιώνουμε, μάλιστα, ότι παρά το γεγονός ότι η ERT Open είναι αυτοδιαχειριζόμενο μέσο, και ενώ εξακολουθεί να εκπέμπει στην Αθήνα ως ραδιοσταθμός, του οποίου τη διαχείριση έχει αναλάβει ένα συνδικαλιστικό σωματείο

(Νεβραδάκης, 2018), δεν είναι αποκομμένη από κάθε πολιτικό δεσμό.

Ωστόσο, αυτό δεν μεταβάλλει το γεγονός ότι τα άλλα χαρακτηριστικά της, όπως η δικτύωση, η δυναμική των εμπλεκόμενων οντοτήτων και ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζουν οι ερασιτέχνες δημιουργοί αποτελούν καινοτομίες σε σχέση με προηγούμενες πρωτοβουλίες. Παρά τις πολιτικές διασυνδέσεις της EPT Open, δεν μπορεί κανείς να αγνοήσει το γεγονός ότι η ίδια η ύπαρξή της κινητοποίησε έναν διαρκώς αυξανόμενο αριθμό συνεργατών, οι οποίοι συνενώθηκαν για την υπεράσπιση ενός ελεύθερου μέσου κοινής ωφελείας και δημιούργησαν οι ίδιοι περιεχόμενα, άρθρα, εκπομπές και ταινίες.

Η EPT Open δεν είναι αποκλειστικά το μοναδικό αποτέλεσμα της κατάληψης. Αυτούς τους πέντε μήνες είδαν το φως στην έδρα της EPT πολλά ιστολόγια και άλλα διαδικτυακά του διαδικτύου, παράχθηκαν ντοκιμαντέρ και ρεπορτάζ και μερικά από αυτά έχουν καταφέρει να προσεγγίσουν το κοινό σε ευρωπαϊκή κλίμακα. Για παράδειγμα, μια από τις παραγωγές που υλοποιήθηκε εκείνους τους μήνες, το ντοκιμαντέρ με τίτλο *Το χαμένο σήμα της δημοκρατίας*, του σκηνοθέτη Γιώργου Αυγερόπουλου, μεταδόθηκε επίσης από την κρατική τηλεόραση του Βελγίου και της Αυστρίας στις αρχές του 2014 και προβλήθηκε στις οθόνες στην Ελλάδα (Fraszczyk, 2015).

Αν ληφθούν όλα αυτά υπόψη, γίνεται φανερό ότι κατά τη διάρκεια αυτών των πέντε μηνών επιχειρήθηκαν πολλοί κοινωνικοί πειραματισμοί που κατέληξαν στη διαμόρφωση μιας εναλλακτικής πολιτικής οικονομίας των ΜΜΕ. Η κατάληψη της EPT έγινε η αφετηρία για την ανάδυση νέων και εναλλακτικών εγχειρημάτων τα οποία είχαν τη δυναμική να διαταράξουν τα κυρίαρχα αφηγήματα.

Εμείς πιστεύουμε ότι το *Μεταδεύτερο*, ένα διαδικτυακό ραδιόφωνο που «γεννήθηκε» κατά τη διάρκεια της κατάληψης της ΕΡΤ και εξακολουθεί να εκπέμπει έξι χρόνια μετά την εκκένωσή της, αποτελεί μέρος αυτής της κληρονομιάς. Η ύπαρξή του αποδεικνύει αναμφίβολα ότι αυτό που ξεκίνησε ως κοινωνικός πειραματισμός σε ένα πολύ συγκεκριμένο πλαίσιο και σε μια συγκεκριμένη περίοδο κατάφερε να επιβιώσει, να εξελιχθεί διατηρώντας ανέπαφα τα αρχικά ριζοσπαστικά χαρακτηριστικά του.

Μεταδεύτερο: ένας χώρος που παράγει ένα κοινό αγαθό.

Το διαδικτυακό ραδιόφωνο *Μεταδεύτερο* (που κυριολεκτικά σημαίνει «μετά το δεύτερο») προέκυψε από το Δεύτερο Πρόγραμμα της Δημόσιας Ραδιοφωνίας, το οποίο εξέπεμπε για πρώτη φορά το 1952 και προσέφερε ψυχαγωγία και μουσική ως εναλλακτικό ραδιόφωνο στο Πρώτο Πρόγραμμα, το οποίο εστίαζε κυρίως στην επικαιρότητα. Την ημέρα της διακοπής λειτουργίας της ΕΡΤ, στις 11 Ιουνίου 2013, πολυάριθμοι ακροατές πλημμύρισαν το ραδιομέγαρο της ΕΡΤ στην Αγία Παρασκευή και προσφέρθηκαν να συμβάλουν εθελοντικά ώστε να συνεχίσει να μεταδίδεται το Δεύτερο Πρόγραμμα. Στην πραγματικότητα, το Δεύτερο Πρόγραμμα μετονομάστηκε σε *Μεταδεύτερο* και άρχισε να εκπέμπει διαδικτυακά με τη βοήθεια αυτών των εθελοντών και ορισμένων από τους ραδιοφωνικούς παραγωγούς του παλιού Δεύτερου Προγράμματος.

Για λίγους μήνες το *Μεταδεύτερο* συνέχισε να εκπέμπει από την ψηφιακή πλατφόρμα της ΕΡΤ Open. Ωστόσο, μετά από σύγκρουση με την ομάδα διαχείρισής της, μέλη του *Μεταδεύτερου* αποφάσισαν να αποσχιστούν και να αναζητήσουν ένα νέο χώρο για να φιλοξενήσει τις δραστηριότητές τους. Μετά από λίγους μήνες το *Μεταδεύτερο* βρήκε νέο «σπίτι» στη σοφίτα του ιστορικού αθηναϊκού δισκοπωλείου Music Corner. Έκτοτε το *Μεταδεύτερο* εκπέμπει είκοσι τέσσερις ώρες το εικοσιτετράωρο επτά μέρες τη βδομάδα.

Παρά τη σύγκρουση με ορισμένα από τα μέλη της ΕΡΤ Open, τα ιδρυτικά μέλη του *Μεταδεύτερου* αναγνωρίζουν ότι η κατάληψη της ΕΡΤ υπήρξε ο τόπος γέννησης του εγχειρήματός τους.

Σ. (συνεντευξιαζόμενος)² «Εκεί (στην έδρα της ΕΡΤ) γεννήθηκε το *Μεταδεύτερο*. Κατά κάποιον τρόπο το *Μεταδεύτερο* είναι το μικρότερο παιδί του «μαύρου» στην ΕΡΤ [...], που γεννήθηκε μέσα από μια μαύρη τρύπα της ιστορίας. Μια αυτοδιαχειριζόμενη πρωτοβουλία [...] από ανθρώπους που είναι αποφασισμένοι, σε πείσμα όλων, να επιβιώσουν. Και όχι μόνο να επιβιώσουν, αλλά και να δημιουργήσουν κάτι που θα παραμείνει».

Η ομάδα του *Μεταδεύτερου* αποτελείται από 60 έως 70 μέλη. Κάποιοι από αυτούς εργάζονταν ως παραγωγοί στο Δεύτερο Πρόγραμμα (πολλοί επί 37 χρόνια). Άλλοι είναι επαγγελματίες δημοσιογράφοι ή ραδιοερασιτέχνες, αλλά η πλειοψηφία είναι άνθρωποι που προέρχονται από πολύ διαφορετικούς ορίζοντες (οδηγοί λεωφορείων, πυροσβέστες, φαρμακοποιοί κ.λπ.). Αυτό που τους έφερε κοντά ήταν η κοινή τους ανάγκη να εκφραστούν σε ένα ελεύθερο περιβάλλον και η κοινή αισθητική τους αντίληψη για τη μουσική και τον πολιτισμό.

Όπως τόνισε ένας από τους συνεντευξιαζόμενους, η συμμετοχή του σε μια τέτοια περιπέτεια και η αλληλεπίδραση με όλους αυτούς τους διαφορετικούς ανθρώπους που μοιράζονταν το ίδιο όραμα μεταμόρφωσαν τον ίδιο ποικιλοτρόπως και τον βοήθησαν να εξελιχθεί ως άνθρωπος.

Σ. 3. «Υπάρχει μεγάλη αλληλεπίδραση μεταξύ μας. Ηλικιωμένοι με νεότερους, ειδικοί του ραδιοφώνου με μη ειδικούς, μουσικοί με μη μουσικούς ... Όλοι αυτοί έχουν ένα κοινό συμφέρον να επιτύχουν ένα αισθητικό και ποιοτικό αποτέλεσμα. Εναρμονιζόμαστε σε πολλά επίπεδα. Και αυτό φαίνεται στην καθημερινότητά μας. Πρόκειται για μια ομάδα που μας εμπνέει να συμμετέχουμε, επειδή μέσα από αυτήν την ομάδα δημιουργούμε κάτι. Παίρνουμε, αλλά επίσης δίνουμε, και αυτό είναι πολύ ενδιαφέρον. Στα τέσσερα ή πέντε χρόνια που είμαι μέλος του Μεταδεύτερου έχω εξελιχθεί πολύπλευρα. Έχω εξελιχθεί στη μουσική μου για παράδειγμα, επειδή επικοινωνώ με άλλους ανθρώπους που είναι, ας πούμε, σοφότεροι και ξέρουν πολύ περισσότερα από μένα και με ωθούν προς μια ορισμένη κατεύθυνση. Αλλά κι αυτοί μαθαίνουν από εμένα. [...] Αυτό βελτίωσε πολύ τη ζωή μας ».

Αυτό το παράδειγμα ενός αφηγήματος προσωπικής εξέλιξης εμφανίζεται και επαναλαμβάνεται από όλους τους συνομιλητές μας. Η συμμετοχή τους στο Μεταδεύτερο, εκτός ότι τους βοηθά να εκφράζονται και να εξελίσσονται, φαίνεται πως τους δίνει την αίσθηση ότι ανήκουν σε ένα σύνολο.

Σ. 1 « Σε αυτή τη βαθιά κρίση που περνάμε όλοι μας, οι άνθρωποι που συμμετέχουν σε αυτό το εγχείρημα καλύπτουν επίσης στην ανάγκη τους να ανήκουν σε ένα σύνολο. Τα κόμματα μας απογοήτευσαν, κάποια πρόσωπα μας απογοήτευσαν. "

Τα τελευταία έξι χρόνια αδιάλειπτης μετάδοσης εκπομπών ορισμένα από τα παλιά μέλη του Μεταδεύτερου εγκατέλειψαν αυτήν την περιπέτεια και νέα μέλη το στελέχωσαν. Τα περισσότερα νέα μέλη προτάθηκαν από κάποιο άλλο μέλος. Σύμφωνα με έναν από τους συνομιλητές μας, μετά από όλα αυτά τα χρόνια συμμετοχής σε μια κοινή εμπειρία τα μέλη του Μεταδεύτερου ανέπτυξαν αυτόματους τρόπους επικοινωνίας και συνεργασίας χωρίς πολλά λόγια. Αυτό συμβαίνει με κάθε νέο άτομο που μπαίνει στον διαδικτυακό ραδιοσταθμό: αν το πρόσωπο αυτό δεν ταιριάζει με το κλίμα, εγκαταλείπει την περιπέτεια.

Σ.5. «Κάθε νεοφερμένος αντιλαμβάνεται σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα το πνεύμα αυτού του ραδιοφώνου και εναρμονίζεται. Εάν δεν τα καταφέρει για τον οιονδήποτε λόγο, αυτός/αυτή αποβάλλεται με φυσικό τρόπο».

Όσον αφορά την οργάνωση και τη δομή του Μεταδεύτερου, η κύρια διαδικασία λήψης αποφάσεων γίνεται σε συνελεύσεις, όπου ισχύει η ισότητα όλων των μελών. Ο επικεφαλής-συντονιστής του διαδικτυακού ραδιοφώνου ορίζεται με ψηφοφορία, όπως επίσης και τα μέλη της συντακτικής ομάδας και οι υπεύθυνοι προγραμματισμού. Τα μέλη χωρίζονται σε τρεις διαφορετικές κατηγορίες: παραγωγοί, τεχνικοί και μέλη της ομάδας διαχείρισης προγράμματος.

Σ.1. «Έχουμε γενική συνέλευση την τελευταία Κυριακή κάθε μήνα. Το κάνουμε αυτό κυρίως για να βελτιώσουμε τη συνεργασία μεταξύ των μελών μας. Πιστεύω ότι ένας ραδιοσταθμός γίνεται πραγματικός ραδιοσταθμός, όταν οι άνθρωποι που τον λειτουργούν γνωρίζονται και έχουν την ευκαιρία να συναντιούνται, να συζητούν και ν' αλληλεπιδρούν. Για καθημερινά προβλήματα ή για τα επείγοντα που μπορεί να προκύψουν έχουμε επίσης μια ιδιωτική ομάδα στο Facebook. Όταν προκύπτει πρόβλημα, το δημοσιεύουμε στην ομάδα και προσπαθούμε να το λύσουμε».

Όσον αφορά το περιεχόμενο, το Μεταδεύτερο εστιάζει στην ποιοτική μουσική και αυτό το διαφοροποιεί, σύμφωνα με τους ερωτηθέντες, από τους υπόλοιπους διαθέσιμους μουσικούς σταθμούς.

Σ.3. «Είναι ένας σταθμός ανθρώπων που ξέρουν πράγματα, που ξέρουν από μουσική, θέατρο και που αγαπούν αυτά τα πράγματα. Μερικοί έχουν εργαστεί πολύ σκληρά σε αυτά τα πεδία και αυτό το επικοινωνούν στο κοινό τους με δημιουργικούς τρόπους. Εστιάζουμε πολύ απλά στην ποιότητα. [...] Στο Μεταδεύτερο παίζουμε μουσική που δεν ακούγεται εύκολα αλλού, ούτε καν στις Ηνωμένες Πολιτείες για παράδειγμα. Αυτό είναι που μας κάνει να διαφέρουμε από άλλους μουσικούς σταθμούς. [...] Μπορώ να το εκφράσω διαφορετικά; Καλύπτουμε ένα κενό. Προσπαθούμε να δημιουργήσουμε εκ νέου αυτό που είναι το ραδιόφωνο».

Επιπλέον, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους μουσικούς σταθμούς, το Μεταδεύτερο δεν λειτουργεί σε μια στενή και επιλεκτική ζώνη θεματικού προγραμματισμού, τουναντίον.

Σ.1. «Οι περισσότεροι εμπορικοί ραδιοφωνικοί σταθμοί έχουν ζώνη περιορισμένου ακροατηρίου, έτσι δεν είναι; Δεν είναι η περίπτωση μας. Στο Μεταδεύτερο, ξέρεις ότι θα ακούσεις την εκπομπή του Κόρα για τον κινηματογράφο και μετά, για παράδειγμα, το πρόγραμμα του Μαρινόπουλου για τα μπλουζ. Ή ακόμη, μπορείς να ακούσεις μια συζήτηση ή μια συναυλία που μπορούμε να μεταδώσουμε ζωντανά».

Πράγματι, το Μεταδεύτερο φαίνεται ότι έχει βαθύ και ειλικρινές ενδιαφέρον για τη μετάδοση συναυλιών. Τα πρώτα έξι χρόνια μετέδωσαν διακόσιες συναυλίες, ένα «κομμάτι του θησαυρού μας», όπως δήλωσε ένας από τους ερωτηθέντες.

Σ.1. «Μεταδώσαμε διακόσιες συναυλίες. Αυτό είναι κάτι που δεν κατάφερε να κάνει ούτε η δημόσια ραδιοφωνία, και ας μην ξεχνάμε ότι είναι επίσης μέρος της αποστολής μας. Κάνουμε λοιπόν τέτοια πράγματα... Πιστεύουμε στο μότο που λέει «το ραδιόφωνο πρέπει να κάνει πράγματα και να είναι εξωστρεφές» και εφαρμόζουμε αυτό το μότο όσο μπορούμε. Διακόσιες ζωντανές συναυλίες είναι ένας εντυπωσιακός αριθμός για ένα διαδικτυακό ραδιόφωνο και, για μένα, αυτό αποτελεί πολιτισμικό θησαυρό στο πεδίο της μουσικής».

Όσον αφορά το κοινό τους, τα μέλη του Μεταδεύτερου δείχνουν να έχουν έναν τρόπο αρκετά ρηξικέλευθο ως προς την αντιμετώπιση του προβλήματος, γιατί, σε αντίθεση με άλλους μουσικούς σταθμούς, φαίνεται πως δεν έχουν εμμονή με τον αριθμό των ακροατών ακόμα κι αν, σύμφωνα με τις δικές τους στατιστικές, έχουν ακροατές που ζουν σε εκατόν οκτώ χώρες.

Σ.1. «Σε κάθε περίπτωση το ηθικό μας δεν εξαρτάται από το πόσοι άνθρωποι μας ακούν. Έχουμε ένα δόγμα: ακριβώς όπως το σύμπαν, που υπάρχει μόνο για αυτόν που το παρατηρεί, έτσι κι εμείς κάνουμε ραδιόφωνο μόνο για αυτόν που μας ακούει. Το να έχουμε 1000 ακροατές είναι βεβαίως επιθυμητό, αλλά εμείς εξακολουθούμε να επικεντρωνόμαστε σε αυτόν τον μόνο ακροατή».

Το Μεταδεύτερο είναι επίσης πολύ ενεργό στα κοινωνικά δίκτυα. Η σελίδα του στο Facebook έχει περισσότερους από 20.000 φίλους. Τα μέλη του Μεταδεύτερου λαμβάνουν επίσης πολλά μείλ και προσωπικά μηνύματα από τους ακροατές τους. Αυτός ο στενός δεσμός με το κοινό τους (άλλωστε τα ιδρυτικά μέλη του Μεταδεύτερου ήταν αρχικά και ακροατές) οδήγησε σε μεγάλο αριθμό νέων συνεργασιών.

Σ.1. «Ανοιξαμε τον κύκλο και τις ραδιοφωνικές μας εκπομπές, είναι σαν να έχουμε έναν πομπό που εκπέμπει προς ολόκληρο τον κόσμο. Υπάρχει μια κοπέλα στο CERN [Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για την Πυρηνική Έρευνα] που μας στέλνει κάθε εβδομάδα ένα πρόγραμμα διάρκειας μιας ώρας, μια άλλη από την Ισπανία, μια άλλη από τα Τρίκαλα της Ελλάδας... [...]

Όλοι αυτοί οι άνθρωποι κάνουν εξαιρετική δουλειά. Γνωριστήκαμε τυχαία, μπήκαν στο Μεταδεύτερο και είναι τόσο ενθουσιασμένοι! Είναι συναρπαστικό και για εμάς...».

Αυτός ο ιδιαίτερος δεσμός με το κοινό και κυρίως η κατάργηση των ορίων ανάμεσα στους παραγωγούς και τους ακροατές είναι ένα εξαιρετικά σημαντικό χαρακτηριστικό αυτής της ριζοσπαστικής εμπειρίας. Το γεγονός ότι δίνουν πρόσβαση στα εργαλεία παραγωγής καθώς και η προθυμία τους να μοιραστούν τις γνώσεις τους και να βοηθήσουν τα νέα μέλη να καταδυθούν στον κόσμο του ραδιοφώνου αποτελούν βασικά στοιχεία, που επιτρέπουν σε αυτό το εγχείρημα να διαφοροποιείται από άλλα εναλλακτικά εγχειρήματα, που αποσκοπούν να έρθουν σε ρήξη με τις κυρίαρχες πρακτικές και το κυρίαρχο αφήγημα.

Εκτός από τους μεμονωμένους ακροατές, το Μεταδεύτερο, ως αυτοδιαχειριζόμενο εγχείρημα, επιδιώκει να δίνει φωνή και σε παρόμοιες πρωτοβουλίες και τις βοηθά να διαδώσουν το μήνυμά τους.

Σ. 1. «Προσπαθούμε να δώσουμε ραδιοφωνικό χρόνο σε όσο το δυνατόν περισσότερα συλλογικά εγχειρήματα. Με την έννοια ότι αποτελούμε έναν πολλαπλασιαστή από τον οποίο θέλουμε να επωφελείται όλος ο κόσμος. »

Το Μεταδεύτερο δεν είναι μόνο αυτοδιαχειριζόμενο αλλά και αυτοχρηματοδοτούμενο. Στο τέλος κάθε γενικής συνέλευσης, κάθε μέλος συμβάλλει στα έξοδα του ραδιοφώνου καταβάλλοντας μια μικρή εισφορά. Το γεγονός ότι κανείς δεν συμμετέχει σε αυτό το εγχείρημα για να κερδίσει χρήματα επαυξάνει την αίσθηση της απελευθέρωσης και της δημιουργικότητας που βιώνει ο καθένας. Η διαφήμιση συζητήθηκε ως τρόπος να καλύπτεται μέρος των εξόδων του ραδιοφώνου, δεν επιτεύχθηκε όμως άμεση συναίνεση. Όλοι συμφώνησαν, ωστόσο, ότι απορρίπτουν κάθε μορφή διαφήμισης που θα προερχόταν από το ισχύον σύστημα, λόγω χάρη από μια τράπεζα, η οποία θα μπορούσε να επιχειρήσει να επηρεάσει την ελευθερία έκφρασής τους.

Σ.3. «Πρέπει να βρούμε μια φόρμουλα ώστε να μην υφιστάμεθα καμία λογοκρισία. Αν μπορούμε στο παιχνίδι της διαφήμισης, θα πρέπει να αλλάξουμε. Τα προγράμματά μας θα αλλάξουν επειδή οι εταιρείες που θα επωμιστούν τη διαφήμιση θα αναμιχθούν στις μουσικές μας επιλογές ».

Τέλος, αποφασίστηκε ότι θα μπορούσαν να αποδεχτούν κάποιες διαφημίσεις, αλλά μόνον εφόσον αυτές προέρχονταν από παρόμοια εγχειρήματα, δηλαδή όπως θα ήταν το ιδανικό από αυτοδιαχειριζόμενες πρωτοβουλίες. Το γεγονός ότι το Μεταδεύτερο είναι αυτοχρηματοδοτούμενο και ότι οι εισφορές των μελών του επαρκούν για την κάλυψη όλων των εξόδων του ραδιοφώνου φάνηκε να περιορίζει την επείγουσα ανάγκη να δοθεί απάντηση σε αυτό το ζήτημα της διαφήμισης.

Επιπλέον, έπαιξε ρόλο και η τεχνολογία του διαδικτύου, καθώς το κόστος παρέμεινε σε χαμηλά επίπεδα, έτσι ώστε η εμπειρία να μπορεί να επιβιώνει.

Σ.1. «Αν δεν υπήρχε το διαδίκτυο, δεν θα κουβεντιάζαμε αυτήν την στιγμή. [Η μετάδοση από τα FM] είναι απλησίαστη. Για να ξεκινήσει κανείς, θα πρέπει να διατεθεί ένα ελάχιστο ποσό 100.000 ευρώ μόνο για τις εγκαταστάσεις ενός στούντιο, τους πομπούς, κ.λπ. Επωφεληθήκαμε από τις διευκολύνσεις που μας προσφέρει το διαδίκτυο και μπορέσαμε να μειώσουμε δραστικά τους κόστους. Ας ληφθεί υπόψη ότι ολόκληρο το δικό μας στούντιο μάς

κόστισε περίπου 15.000 ευρώ. Στον πραγματικό κόσμο των FM, αυτό θα ήταν αδιανόητο, ούτε καν που θα μας περνούσε από το μυαλό».

Η δυνατότητα να συγκρατούν το κόστος λειτουργίας του σταθμού καθώς και το γεγονός ότι η προσωπική τους οικονομική βιωσιμότητα είναι διαχωρισμένη από το μέλλον του Μεταδεύτερου έδωσε στα μέλη μια αίσθηση ελευθερίας που τα βοηθά να εκφράζουν την δημιουργικότητά τους και να αναπτύσσουν συλλογικά ένα μοναδικό εγχείρημα, το οποίο κατόρθωσε να γίνει σημείο αναφοράς όχι μόνο για τους ακροατές του αλλά και για εκείνους που έχουν την ανάγκη να πιστέψουν ότι ένας άλλος τρόπος αντιμετώπισης των πραγμάτων είναι εφικτός. Πράγματι, το Μεταδεύτερο δεν είναι απομονωμένο από τον υπόλοιπο κόσμο, αλλά αντιθέτως λαμβάνει μέρος σε έναν ανοικτό διάλογο με την κοινωνία, ακούει τις ανάγκες της και μοιράζει την τεχνογνωσία του. Τα μέλη του έχουν ριζοσπαστικό όραμα για το έργο τους ως έργο συμμετοχής πολιτών, το οποίο επιθυμούν να μοιραστούν με παρόμοιες πρωτοβουλίες.

Οι Σιαπέρα και Παπαδοπούλου (2016) είναι οι πρώτες που εισηγήθηκαν ότι η δημοσιογραφία μπορεί να επαναπροσδιοριστεί ως μέρος των κοινών αγαθών. Στην έρευνά τους δίνουν συνέχεια στον Bollier (2014, Bollier και Helfrich 2014), ο οποίος καθορίζει τα «Κοινά» ως συστήματα αυτοοργάνωσης που επιτρέπουν στις κοινότητες να διαχειρίζονται τους πόρους τους όντας σε μικρή ή καθόλου εξάρτηση από την αγορά ή το κράτος. Επομένως, είναι αξίες που οι άνθρωποι κληρονόμησαν και οφείλουν να τις μεταβιβάσουν στις μελλοντικές γενιές, είτε άθικτες ή βελτιωμένες. Κατά τη γνώμη των Σιαπέρα και Παπαδοπούλου (2016), οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις, αντίθετα με τις κερδοσκοπικές, μπορούν να αποτελέσουν μέρος αυτών των «Κοινών», εφόσον αποτελούν μέρος των εμπορικών συναλλαγών, χωρίς όμως να εγγράφονται στο μοντέλο του κέρδους και της συσσώρευσης του κεφαλαίου, ενώ λειτουργούν παράλληλα έξω από το κράτος, δεδομένου ότι λαμβάνουν ελάχιστες ή δεν λαμβάνουν καθόλου δημόσιες χρηματοδοτήσεις.

Σ.5. «Προσωπικά, βλέπω το Μεταδεύτερο ως χώρο κοινών αγαθών. Πιστεύω ότι είναι επίσης ένας όρος που χρησιμοποιείται στην κοινωνιολογία, ο οποίος παραπέμπει σε κάτι που δεν είναι ούτε δημόσιο ούτε ιδιωτικό. Είναι εκεί όπου οι άνθρωποι από διαφορετικά υπόβαθρα, με διαφορετικούς στόχους και προσανατολισμούς ενώνουν τις δυνάμεις τους σε έναν κοινό σκοπό, που παραμένει ακόμη άγραφος. [...] Αυτή είναι η μαγεία του, γιατί αυτό που συμβαίνει είναι κάτι που δεν μπορεί να περιγραφεί με λέξεις. [...] Και όπως συμβαίνει με τους χώρους κοινών αγαθών, δίνει τον λόγο σε άλλους παρόμοιους χώρους, γιατί υπάρχουν πολλές παρόμοιες πρωτοβουλίες γύρω μας Το Μεταδεύτερο έχει ως στόχο να δημιουργήσει ένα δίκτυο γύρω από αυτές τις πρωτοβουλίες».

Σ.1. «Μία από τις φιλοδοξίες μας θα ήταν να γίνουμε ο πολλαπλασιαστής όλων των πρωτοβουλιών που ευδοκιμούν γύρω μας σε αυτήν την περίοδο της κρίσης».

Αυτή η αίσθηση ελευθερίας διαπερνά ολόκληρη την πρωτοβουλία, και αυτό έγινε ακόμη πιο προφανές, όταν ζητήσαμε από τους ερωτηθέντες να μας εξηγήσουν τον τρόπο με τον οποίον έβλεπαν το μέλλον του Μεταδεύτερου καθώς και την προσωπική τους εμπλοκή σε αυτό το μέλλον. Αν δεχτούμε τις απαντήσεις τους, όλοι θα εξακολουθήσουν να είναι αφοσιωμένοι σε αυτό το εγχείρημα, αρκεί να διατηρήσει τα βασικά χαρακτηριστικά του. Αν μια μέρα αισθανθούν ότι αυτό δεν συμβαίνει πλέον, ότι δεν έχουν πλέον την αίσθηση ότι ανήκουν σε ένα σύνολο, τότε θα σταματήσουν, όπως λένε.

R1. «Δεν έχουμε κανένα άγχος για το αύριο. [...] Κάθε Σεπτέμβριο, κατά τη διάρκεια της πρώτης γενικής συνέλευσης μας μετά το καλοκαίρι συζητούμε αν θέλουμε να συνεχίσουμε να εκπέμπουμε. Την ημέρα που θα συνειδητοποιήσουμε ότι οι δυνάμεις μας δεν είναι πλέον επαρκείς θα πούμε: «Αντίο, ζήσαμε μια καταπληκτική εμπειρία, κάναμε πολλούς φίλους».

Συμπέρασμα.

Το παρόν άρθρο είχε στόχο να διευκολύνει την κατανόηση των ριζοσπαστικών δημιουργικών διαδικασιών οι οποίες εμφανίστηκαν κατά τη διάρκεια και στη συνέχεια της σκοτεινής περιόδου που γνώρισε η ελληνική δημόσια ραδιοφωνία και τηλεόραση, δηλαδή μετά τη βίαιη και αιφνίδια διακοπή της λειτουργίας της ΕΡΤ στις 11 Ιουνίου 2013. Η πλειονότητα των σχετικών μελετών εστιάζει στο ιστορικό της ΕΡΤ ως πομπού μιας δημόσιας επιχείρησης απόλυτα εξαρτημένης από την κυβέρνηση (Ιωσηφίδης & Παπαθανασόπουλος, 2019), ή στον αντίκτυπο που είχε αυτή η αιφνίδια διακοπή λειτουργίας της στην ελευθερία του Τύπου και στο δικαίωμα ενημέρωσης (Ιωσηφίδης & Κατσιρέα, 2014).

Η δική μας έρευνα, αντιθέτως, προσπάθησε να αναδείξει αυτό που επακολούθησε μετά το κλείσιμο και, στη συνέχεια, την εκκένωση της ΕΡΤ και πιο συγκεκριμένα την κληρονομιά που αυτοί οι μήνες δημιουργίας, αντίστασης και αυτοδιαχείρισης κληροδότησαν στο ελληνικό οικοσύστημα των μέσων ενημέρωσης. Πράγματι, όπως επισημαίνει ο Fraszczyk, (2015), η ΕΡΤ έγινε ένας πραγματικά δημόσιος πομπός μετά το κλείσιμό της, όταν έγινε ΕΡΤ Open, όταν έκανε το ξεκίνημά της στο διαδίκτυο και κατάφερε να απελευθερωθεί από τους περιορισμούς που σχετιζόνταν με την ιδιότητα της ως κρατικού ραδιοτηλεοπτικού πομπού επιφορτισμένου με τη μετάδοση του κρατικού μηνύματος.

Ωστόσο, οι πολιτικές διασυνδέσεις της ΕΡΤ Open, που έγιναν προφανείς στη συνέχεια, προκάλεσαν κύμα απογοήτευσης και γενικό αίσθημα ήττας στους ανθρώπους που συμμετείχαν στην εμπειρία. Παρά τις επικρίσεις αυτές, είναι αδιαμφισβήτητο ότι το κοινωνικό κίνημα που πυροδοτήθηκε από το κλείσιμο της ΕΡΤ, το οποίο δεν είχε προηγούμενο και ακολουθήθηκε από την έκρηξη μιας δημοσιογραφίας των πολιτών υπό την ευρεία έννοια ιδίως στο διαδίκτυο (από τα ιστολόγια έως και τις ταινίες), υπήρξε εξαιρετικά επωφελές (Fraszczyk, 2015). Πέρα απ' όλα αυτά, όπως επισημαίνει ο Goat (2015), θα μπορούσε τελικά να θεωρηθεί ότι αυτό που μετράει πραγματικά, είναι αυτό που πραγματοποιήθηκε ανάμεσα στις δύο αυτές στιγμές.

Ωστόσο, η ΕΡΤ Open δεν είναι η μοναδική κληρονομιά αυτών των πέντε μηνών. Εστιάζοντας στο διαδικτυακό ραδιόφωνο Μεταδέυτερο προσπαθήσαμε να ορίσουμε αυτό το εναλλακτικό μοντέλο της δημοσιογραφίας που γεννήθηκε κατά τη διάρκεια της κατάληψης της ΕΡΤ και που εξακολούθησε να εκπέμπει ευνοώντας έναν άλλο τρόπο λειτουργίας ο οποίος τοποθετεί το κοινωνικό όφελος πάνω από τα κέρδη και επανατοποθετεί τη δημοσιογραφία ως οργανικό κομμάτι της κοινωνίας. Χρησιμοποιώντας τα δικά τους χρήματα και τους δικούς τους τεχνικούς πόρους τα μέλη του Μεταδέυτερου, που περιλαμβάνουν πρώην υπαλλήλους και ακροατές της ΕΡΤ, ίδρυσαν ένα ραδιόφωνο, το οποίο στηρίζεται στην ανάγκη τους να εκφράζονται ελεύθερα, χωρίς περιορισμούς ή λογοκρισία. Ακόμη, το Μεταδέυτερο είναι ένα σύστημα χωρίς ιεραρχία, που σχεδιάστηκε και λειτουργεί οριζόντια, γεγονός που μειώνει την απόσταση μεταξύ παραγωγών και ακροατών. Το ραδιόφωνο είναι οργανικά συνδεδεμένο με την κοινωνία και εκλαμβάνει τον εαυτό του ως κοινή και ανοικτή πρωτοβουλία που επιτρέπει στις κοινότητες να διαχειρίζονται τους πόρους τους έχοντας ελάχιστη ή καθόλου εξάρτηση από την αγορά ή το κράτος. Η συμμετοχή σε αυτήν την περιπέτεια ήταν μια εμπειρία που

μεταμόρφωσε όλα τα μέλη της, τα οποία επικαλούνται τη συλλογική αίσθηση ότι ανήκουν σε ένα σύνολο και ότι εξελίχθηκαν προσωπικά χάρη στις αλληλεπιδράσεις τους με άλλα μέλη του ραδιοφώνου.

Επιπλέον, το Μεταδεύτερο δίνει φωνή σε παρόμοιες πρωτοβουλίες και ομάδες, που βρίσκονταν μέχρι τώρα στο περιθώριο της κοινωνίας, απομονωμένες η μία από την άλλη. Είναι μια προσπάθεια αναδημιουργίας των συνθηκών μιας όσμωσης που γέννησε την αυτοδιαχειριζόμενη εμπειρία κατά τη διάρκεια της κατάληψης της ΕΡΤ. Οδήγησε στον σχηματισμό ενός δικτύου πρωτοβουλιών, οι οποίες εμπνέονται από τις ίδιες αξίες.

Τα ελεύθερα και ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης θεωρούνται ουσιαστική συνιστώσα κάθε δημοκρατικής κοινωνίας. Ειδικά σε χώρες όπως η Ελλάδα, που έχουν πληγεί πολύ σκληρά από την οικονομική κρίση και τα μέτρα λιτότητας, μια ανεξάρτητη δημοσιογραφία, που παίζει ρόλο φύλακα για λογαριασμό της κοινωνίας των πολιτών, φαίνεται να είναι πιο σημαντική από ποτέ (Παπαδοπούλου, 2019). Οι Μπεκριδάκη και Μπρούμας (2016) επισημαίνουν ότι μένει να καταδειχτεί, κατά πόσο αυτές οι πρωτοβουλίες είναι έτοιμες να προωθήσουν άλλους οικονομικούς και κοινωνικούς μετασχηματισμούς ή αν ο δυναμισμός τους θα σημειώσει κάμψη υπό την πίεση των αόρητων συνθηκών της οικονομικής κρίσης.

Η πραγματικότητα κατέδειξε όντως ότι ορισμένες κοινωνικές εμπειρίες που αναπτύχθηκαν στα γραφεία της ΕΡΤ δεν κατόρθωσαν να ανταποκριθούν στην πρόκληση του να μπορέσουν να επιβιώσουν στο ανταγωνιστικό καπιταλιστικό περιβάλλον των ΜΜΕ. Έκλεισαν ή υποχρεώθηκαν να αναθεωρήσουν τις βασικές αξίες τους. Ωστόσο, επτά χρόνια μετά την εκκένωση της ΕΡΤ το Μεταδεύτερο εξακολουθούσε να εκπέμπει και να αποτελεί σημείο αναφοράς όχι μόνο για τους ακροατές του, αλλά και για εκείνους που έχουν την ανάγκη να πιστέψουν ότι ένας άλλος τρόπος αντιμετώπισης των πραγμάτων είναι εφικτός.

Το Μεταδεύτερο, στη διάρκεια λειτουργίας του και με τις αδιαπραγμάτευτες αξίες του, είναι η ζωντανή απόδειξη ότι ο αγώνας των λαών για ανεξάρτητα και ελεύθερα μέσα ενημέρωσης δεν είναι ούτε μάταιος ούτε ουτοπικός. Τελικά, με τη διάρκεια ζωής του το Μεταδεύτερο δίνει ελπίδα σε παρόμοια εγχειρήματα και, πέραν τούτου, έμπνευση για το μέλλον της δημοσιογραφίας.